درس هفتم: ایران در دوره‌ی حکومت رضاشاه

اهداف انگلستان از تغییر سلطنت در ایران

❖ اهداف انگلستان از تغییر سلطنت در ایران: (ص۹۲ - دی ۹۷ - خرداد ۹۸ - دی۹۸ - خرداد ۱۴۰۰ -شهریور ۱۴۰۰ - دی‌ماه ۱۴۰۰)

۱- خطر انتشار اندیشه های انقلابی کمونیست های روسیه در ایران و به خطر افتادن منافعشان(شهریور۱۴۰۰)

۲- اکتشاف نفت و پی بردن به اهمیت آن در مبادلات جهانی انگلستان سرمایه‌گذاری و طمع‌ورزی وسیعی در بخش‌های جنوبی کشورمان انجام داده بود (دی‌ماه ۱۴۰۰)

۳- ایران در مسیر ارتباطی هندوستان و اروپا قرار داشت و انگلستان می توانست با هزینه کمتری بین این دو منطقه کالا جابه جا کند.

۴- ایران همواره یکی از بازارهای مورد توجه انگلستان برای صدر کلاه بود.

۵- قیام های مستقل مردمی و ترس از پیروز شدن انقلابیون

۶- هزینه هایی که انگلستان برای حضور نیروهایش در ایران و استفاده از نظامیان دست نشانده با هزینه کمتر

۷- عدم حساب روی حکومت قاجار به علت بی کفایتی حکومت قاجار که موجب نفرت مردم از این حکومت شده بود.(خرداد ۱۴۰۰ - شهریور ۱۴۰۳)

۸- بی نتیجه ماندن قرارداد ۱۹۱۹

رضاخان از نخست وزیری تا پادشاهی

❖ مهره‌های کودتای ۱۲۹۹: (دی ۹۸ - دی‌ماه ۹۹)

- سید ضیاالدین طباطبایی(عنصر سیاسی) رضاخان(عنصر نظامی)

❖ چگونگی انجام کودتای سیاه: (دیماه ۱۴۰۲)

ملاقات آیرون ساید در قزوین با رضاخان – هماهنگی وی با اهداف خود- رفتن آیرون ساید به تهران آمد و القا به احمدشاه حرکت نظامی رضاخان به‌سوی تهران، برای حفظ کشور و سلطنت ضروری است. (دیماه ۱۴۰۲)با آماده شدن شرایط، قوای قزاق در بامداد روز سوم اسفند ۱۲۹۹ وارد تهران شدند و بی‌آنکه با مقاومت جدی روبه‌رو شوند، نقاط حساس پایتخت را تسخیر کردند.

❖ نتایج کودتای ۱۲۹۹: (خرداد ۹۹- شهریور ۱۴۰۰ -دی‌ماه ۱۴۰۰)

- نخست وزیری سید ضیاالدین طباطبایی توسط احمدشاه تحت فشار انگلیسی‌ها (خرداد ۹۹ – شهریور ۱۴۰۰ -دی‌ماه ۱۴۰۰)
- انتخاب رضاخان به سردار سپه
- استعفای سیدضیا و رفتن به اروپا
- افزایش قدرت رضاخان در دوران وزارت جنگ

❖ چگونگی تثبیت موقعیت و نخست‌وزیری رضاخان: (دیماه ۱۴۰۰ - شهریور ۱۴۰۲)

در دوران وزارت جنگ با دسیسه چینی و حمایت انگلستان، موقعیت خود را تثبیت کرد. سرانجام، شاه قاجار و مجلس به ناچار به نخست وزیری او رضایت دادند و به اروپا رفت.

❖ جمهوری‌خواهی رضاخان: (خرداد ۹۸ – دی ۱۴۰۲)

رضاخان پیشنهاد کرد به جای حکومت سلطنتی، نظام «جمهوری» برقرار شود اما مخالفت مدرس و تشویق مردم به مخالفت با رضاخان وی حرف خود را پس گرفت.

❖ مخالفت مدرس با طرح جمهورخواهی رضاخان: (خرداد ۹۹)

آیت‌الله مدرس با شناختی که از رضاخان داشت، این کار را ابزاری برای رسیدن او به قدرت می‌دانست.

❖ اقدامات رضاخان پس از خروج احمدشاه از ایران: (دی ۹۷ - خرداد ۹۸- دی۹۸ - شهریور ۹۸)

رضاخان در غیاب شاه که در اروپا به سر می‌برد، روزبه‌روز موقعیت خود را بیشتر تحکیم می‌کرد و درعین‌حال، می‌کوشید تا با تبلیغاتی گسترده علیه احمدشاه، او را نسبت به سرنوشت مملکت بی‌اعتنا نشان دهد

❖ تصمیم احمدشاه به بازگشت به ایران: (شهریور ۱۴۰۰)

انگلیسی‌ها نزد احمدشاه رفتند و ضمن مبالغه گویی در اوضاع آشفته ایران، صلاح او را در این دانستند که مدتی از رفتن به ایران چشم بپوشد تا رضاخان بتواند امنیت لازم را برای حضورش در کشور فراهم آورد.

@DaneshSad

❖ چگونگی افزایش محبوبیت رضاخان: (دی‌ماه ۹۷)

۱- سرکوبی شورش خزعل و بعضی شورش‌های پراکنده دیگر

۲- امنیتی که رضاخان به وجود آورده بود،

❖ توقف طولانی احمدشاه در اروپاو تبلیغات طرفداران رضاخان: (دی ۹۷ - خرداد ۹۸ سیل‌زدگان)

هرچه توقف شاه در اروپا بیشتر طول میکشید، تبلیغات طرفداران رضاخان مبنی بر اینکه شاه علاقه ای به سرنوشت ایران ندارد، بیشتر میشد و مردم نیز کم و بیش این نکته را باور می‌کردند

❖ چگونگی به سلطنت رسیدن رضاشاه: (شهریور ۱۴۰۳)

درسال ۱۳۰۴ ش، ماده واحده ای به صورت طرح در مجلس شورای ملی مطرح شد که در آن، خلع قاجاریه از سلطنت و سپردن حکومت موقت به رضاخان خواسته شده بود.

جز چهار تن از نمایندگان مجلس از جمله آیت اللّه مدرس و دکتر مصدق سایر نمایندگان به این طرح رأی مثبت دادند.

«در آذر سال ۱۳۰۴ مجلس مؤسسان پس از شش روز بحث و گفت و گو، رضاخان را به پادشاهی ایران انتخاب و سلطنت را در خانواده او موروثی اعلام کرد.» (شهریور ۱۴۰۳)

ماهیت برخی از اصلاحات و اقدامات رضاشاه

❖ استعمار نو: (خرداد ۱۴۰۰ - شهریور ۱۴۰۱ - خرداد ۱۴۰۳)

آغاز سلطنت پهلوی، درواقع فصل جدیدی از تاریخ ایران است که به «استعمار نو» شهرت دارد.

در استعمار نو، ارتش و تجهیزات نظامی دشمن دیده نمیشود، بلکه مسئولانی که زمام امر را در دست دارند وابسته به قدرتهای مستکبر بوده و اقتصاد، فرهنگ و جامعه را به گونهای معماری میکنند که منافع استعمارگران را تأمین کند.

کلیدواژه: دیده نشدن ارتش و تجهیزات دشمن ــ وابستگی مسئولان به قدرتها ــ تأمینکنندهٔ منافع اقتصادی و فرهنگی استعمارگران

❖ اصلاحات و اقدامات رضاشاه: (خرداد ۹۸ - شهریور ۹۸ - دی ۹۸ - دی ۹۹)

۱- ایجاد ارتش منظم ۲- تغییرات در شیوه اداره کشور ۳- احداث خط آهن سراسری ۴- اسکان عشایر ۵- انباشت سرمایه شخصی ۶-یک‌شکل کردن لباس‌ها و کشف حجاب

❖ ایجاد ارتش منظم: (خرداد ۹۹ - دی‌ماه ۱۴۰۱)

اقدامات: گسترش و تقویت ارتش وپلیس- اجباری کردن خدمت سربازی- اختصاص بخش عمده ای از مالیات هر ساله خرید تجهیزات وسلاح جنگی

❖ نتایج ایجاد ارتش منظم (پیامدهای قوی‌تر شدن ارتش در دورهٔ رضاشاه): (شهریور ۱۴۰۴)

هرچه ارتش قوی تر شد، قدرت رضاشاه برای سرکوب قیام ها و مخالفان حکومت هم افزایش یافت، در نتیجه - فضای رعب و وحشت بیشتری ایجاد شد و زمینه برای اجرای تصمیمات دستگاه حاکم فراهم گشت.

❖ اصلاحات در اداره کشور (تغییرات ایجاد شده در شیوهٔ اداره کشور توسط رضاشاه): (شهریور ۱۴۰۴)

- افزایش تعداد وزارتخانه‌ها و بازسازی آنها

- ساماندهی ثبت احوال و اسناد، نهادهای آموزشی، ادارات دولتی و دادگستری

❖ تبدیل رضاشاه به مستبدی خودکامه : (شهریور ۱۴۰۰)

با نادیده گرفتن اصول مشروطه و بی احترامی به مجلس و قوانین آن، به راحتی تصمیمات فردی خود را به اجرا در می آورد و تبدیل به مستبدی خودکامه شد.

❖ رضاشاه مسیر شمالی ــ جنوبی راه‌آهن سراسری ایران را بر مسیر شرقی ــ غربی ترجیح داد: (خرداد ۱۴۰۳ یا (احداث راه آهن سراسری: ص۹۶ - خرداد ۹۸ - شهریور ۹۸ - دی ۹۸ - دی ۹۹)

مسیر شرقی ــ غربی راه آهن می توانست دسترسی زمینی به هندوستان را برای دشمنان انگلستان تسهیل کند و این با منافع آن کشور در شرق در تضاد بود.احداث مسیر شمال جنوب، دسترسی انگلستان به منابع نفتی در مناطق شمال ایران و انتقال آن به خلیج فارس(برای حمل به اروپا) را آسان می نمود. در ضمن در صورت پیشروی روس ها در شمال ایران، انگلیسی ها می توانستند نیروهای خود را به سرعت به شمال بفرستند و مانع نفوذ آنها شوند.

@DaneshSad

❖ اسکان عشایر: (خرداد ۹۸ - شهریور ۹۸ - دی ۹۸ - خرداد ۹۹ - دی ۹۹- دیماه ۱۴۰۰ - خرداد ۱۴۰۱ – شهریور ۱۴۰۱ - شهریور ۱۴۰۲ - شهریور ۱۴۰۴)

یکی از اقدامات رضاشاه بود که با هدف مهار کردن نیروی رزمی عشایرانجام گرفته بود، اما این کارموجب کاهش رونق دامداری و وابستگی کشور از نظر دامی به بیگانه شد.

❖ ترفند رضاشاه برای یک شکل کردن لباس مردم ایران و برداشتن حجاب بانوان : (دیماه ۱۴۰۰)

تمدن و تجدد و و مبارزه با کهنه پرستی

❖ سفر رضاشاه به ترکیه و مبارزه با سنت‌های اسلامی: : (خرداد ۹۸ - شهریور ۹۹ - دی ۹۹- دیماه ۱۴۰۰- شهریور ۱۴۰۱ - – دیماه ۱۴۰۳)

به تصور رضاشاه مهم‌ترین راه پیشرفت و توسعه کشور تقلید از غرب و اشاعه فرهنگ غربی است. پس از مسافرت به ترکیه و آشنایی با آتاتورک، رئیس‌جمهور آن کشور، به تقلید از او به مبارزه با همه سنت‌های اسلامی پرداخت.

❖ اقدامات رضاشاه برای تضعیف روحانیت: (خرداد ۱۴۰۱ – شهریور ۱۴۰۲- خرداد ۱۴۰۴)

۱-روحانیون نیز لباس‌های مخصوص خود را کنار بگذارند. ۲- به دستور وی، دفترخانه‌های شرعی تعطیل شدند ۳- دخالت روحانیون در مسائل اجتماعی اکیداً ممنوع اعلام شد. ۴- عزاداری سیدالشهدا قدغن شد ۵- از انجام پذیرفتن بسیاری از آداب مذهبی به‌شدت جلوگیری به عمل آمد.

شهادت آیت‌الله مدرس

❖ رضاشاه و مدرس: (خرداد و شهریور و دی ۹۸ - خرداد ۹۹ – شهریور و دی ۹۹ – دی ۱۴۰۲)

در دوران نخست‌وزیری رضاخان و پس از به سلطنت رسیدن او، یگانه دشمن سرسخت و جدی وی مدرس به شمار می‌رفت. رضاشاه به دلیل ترس از مخالفت های آیت الله مدرس این روحانی را به خواف تبعید کرد و پس از مدت کوتاهی، در ۱۰ آذر ۱۳۱۶ او را در کاشمر مسموم کردند و به شهادت رساندند.

رضاشاه و سیاست گرایش به آلمان

❖ تقویت آلمان توسط انگلستان پس از جنگ جهانی اول : (علت گشودن درهای کشور ایران به روی سرمایه‌های آلمانی : (دی ۹۷ و ۹۸- دی ۹۹ - خرداد ۱۴۰۰ - خرداد ۱۴۰۲ - خرداد ۱۴۰۴)

هم‌زمان با آغاز سلطنت رضاشاه، انگلیسی‌ها تصمیم گرفتند با تقویت کشور آلمان که همچنان گرفتار مصائب جنگ جهانی اوّل بود، کمی از مشکلات اقتصادی کشور یادشده بکاهند و با این همکاری، مانع از افتادن آلمانی‌ها به دام کمونیسم شوند.

ازنظر انگلیسی‌ها، در آن شرایط، بهترین راه مساعدت به آلمان این بود که سیاستمداران انگلیسی به رؤسای کشورهای تحت سلطه خویش دستور دهند تا امکان فعالیت‌های تجاری و صنعتی آلمان را در این کشورها فراهم سازند؛ به همین دلیل، رضاشاه درهای کشور ایران را به روی سرمایه‌های آلمانی گشود.

@DaneshSabz